

Сьогодні
27.02.2025

*Урок
№ 110-
111*

Систематизація знань та підготовка до тематичного оцінювання.

Повідомлення теми уроку та мотивація навчально-пізнавальної діяльності учнів

Мета уроку:
узагальнити і систематизувати знання і
вміння з теми; закріпити навички
застосування правил додавання і
віднімання раціональних чисел.

Повторимо

Правило додавання двох від'ємних чисел

Щоб додати два від'ємних числа, достатньо додати їхні модулі й перед отриманим числом записати знак «—».

Нехай у понеділок Артем узяв у Сергія в борг 2 грн, а у вівторок — ще 3 грн. Тоді за два дні разом борг складає $2 + 3 = 5$ (грн). Борг можна тлумачити як від'ємні числа. Тому сума боргу за два дні буде: $(-2) + (-3) = -5$. Записуючи дії з від'ємними числами, перший доданок зазвичай записують без дужок: $-2 + (-3)$. Тут модуль суми дорівнює сумі модулів доданків.

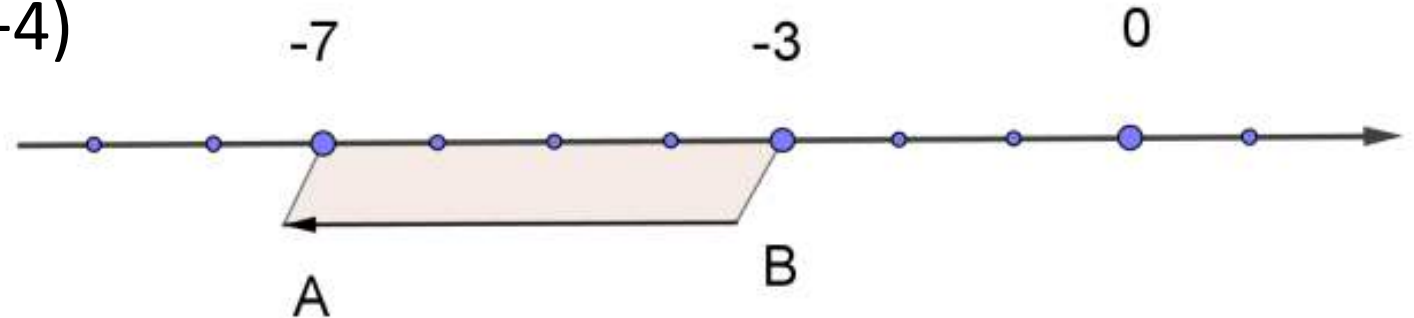
$|-2| + |-3| = |-5|$. Знаходження суми чисел -2 і -3 можна записати так:
 $-2 + (-3) = -(|-2| + |-3|) = -(2 + 3) = -5$, або скорочено: $-2 + (-3) = -(2 + 3) = -5$.

Знайдемо суму чисел за допомогою координатної прямої

Приклад:

Обчисли: $-3 + (-4)$

При переміщенні точки В (-3) на 4 одиниці ліворуч, вона переходить у точку А (-7).

$$-3 + (-4) = -7$$

Правило додавання двох чисел з різними знаками

Щоб додати два числа з різними знаками, достатньо знайти модулі цих чисел та від більшого з них відняти менший, і перед одержаним результатом записати знак того доданка, модуль якого більший.

Виконуючи обчислення, потрібно спочатку визначити й записати знак суми, а потім у дужках записати різницю модулів

Приклад. $-8 + 15 = +(15-8) = 7$, або $-8 + 15 = 15-8 = 7$

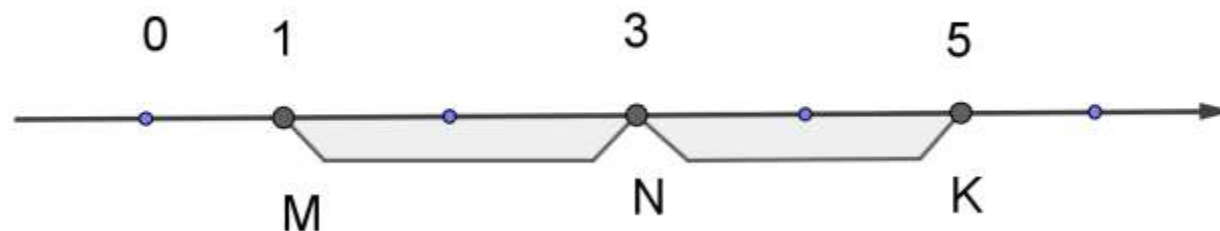
$-12 + 8 = -(12 - 8) = -4$;

Додавання чисел з різними знаками

Будь-яке число від збільшення додатного числа збільшується, а від збільшення від'ємного числа зменшується

Знайдемо суму чисел за допомогою координатної прямої.
Приклад: Обчисли: $3 + 2$ і $3 + (-2)$

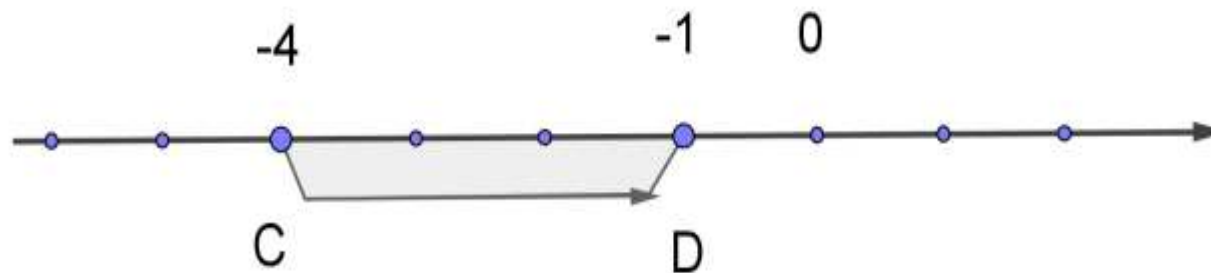

При переміщенні точки N (3) на 2 одиниці праворуч, вона переходить у точку K (5).
 $3 + 2 = 5$

При переміщенні точки N (3) на 2 одиниці ліворуч, вона переходить у точку M (1).
 $3 + (-2) = 1$

Приклад:

Обчисли: $-4 + 3$

При переміщенні точки С (-4) на 3 одиниці праворуч, вона переходить у точку D (-1).

$$-4 + 3 = -1$$

Сума двох протилежних чисел дорівнює нулю.

Припустимо, що в понеділок Ярослав заборгував Сергію 3 грн, а у вівторок повернув борг, тобто віддав Сергію 3 грн. Оскільки борг можна тлумачити як від'ємні числа, а майно — як додатні, то розрахунок між хлопцями можна подати так: $-3 + 3 = 0$.
Числа -3 і 3 — протилежні, їхня сума дорівнює нулю.

Якщо до числа a додати додатне число, то отримана сума буде більшою за a ; якщо додати від'ємне число, то отримана сума буде меншою від a .

Справді:

$$\begin{aligned} 5 + 7 = 12 > 5; & \quad 5 + 3 = 8 > 5; & \quad 5 + 19 = 24 > 5; \\ 5 + (-2) = 3 < 5; & \quad 5 + (-5) = 0 < 5; & \quad 5 + (-8) = -3 < 5. \end{aligned}$$

Властивості додавання раціональних чисел

- ✓ При додаванні чисел будь-яких знаків виконуються закони додавання.

Переставний закон додавання:

$$a + b = b + a$$

$$(+3) + (-8) = -5 \quad \text{і} \quad (-8) + (+3) = -5$$

Тоді, $(+3) + (-8) = (-8) + (+3)$

$$(-4) + (-2) = -6 \quad \text{і} \quad (-2) + (-4) = -6$$

Тоді, $(-4) + (-2) = (-2) + (-4)$

Властивості додавання раціональних чисел

Сполучний закон додавання:

$$(a + b) + c = a + (b + c)$$

$$(10 - 13) + 13 = (10 + (-13)) + 13 = 10 + ((-13) + 13) = 10 + 0 = 10$$

Наприклад:

$$-7 + 2 = -5 \quad \text{і} \quad 2 + (-7) = -5;$$

$$-2,5 + (-3) = -5,5 \quad \text{і} \quad -3 + (-2,5) = -5,5;$$

$$(-2 + 1,7) + 1,3 = -0,3 + 1,3 = 1 \quad \text{і}$$

$$-2 + (1,7 + 1,3) = -2 + 3 = 1.$$

Властивості додавання раціональних чисел

Якщо потрібно додати кілька чисел, серед яких є додатні й від'ємні числа, то можна окремо додати всі додатні числа й окремо — усі від'ємні, а потім до суми додатних чисел додати суму від'ємних.

Якщо серед доданків є протилежні числа, то їхня сума дорівнює нулю. Такі доданки можна закреслити (кажуть, що доданки взаємно знищилися)

Правило віднімання раціональних чисел

Щоб від одного числа відняти друге, достатньо до зменшуваного додати число, протилежне від'ємнику.

$$a - b = a + (-b)$$

Щоб виконати віднімання $-5 - (-2)$, замінимо його додаванням: до зменшуваного -5 додамо число, протилежне від'ємнику -2 , тобто число 2 . Маємо: $-5 - (-2) = -5 + 2 = -3$. Це можна записати у вигляді формули (a і c — будь-які раціональні числа):

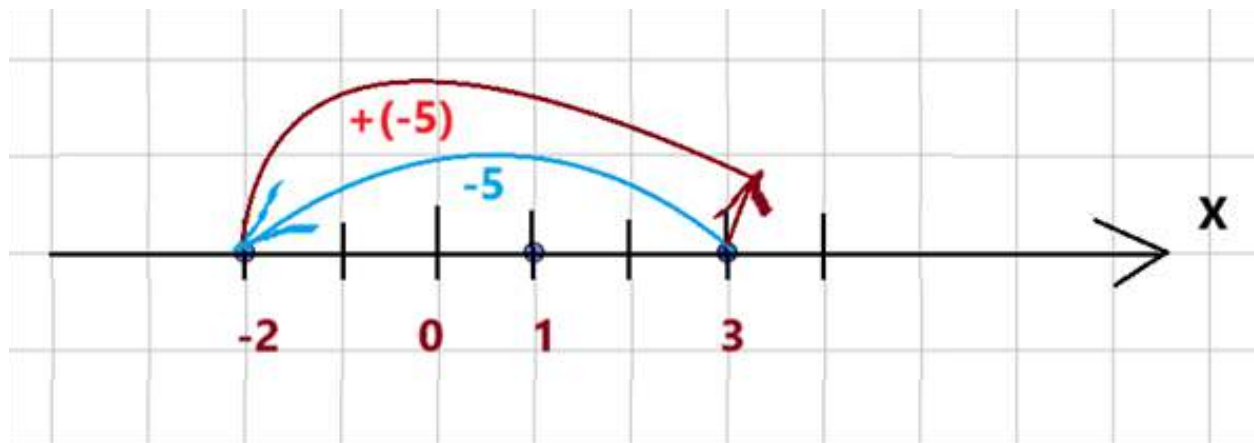
$$a - (-c) = a + c.$$

Наприклад, $0 - (-8) = 0 + 8 = 8$; $7 - (-1) = 7 + 1 = 8$.

Приклад. $-2+5=3$, тому $3-5=-2$.

Такий самий результат отримаємо, якщо до 3 додамо число протилежне числу 5:

$3+(-5)=-2$. На координатній прямій розглянутий зразок має вигляд:

У результаті віднімання раціональних чисел зменшуване:

- ✓ зменшується, якщо від'ємник є додатним:
 $2-5=2+(-5)=-3$, або $-3-4=-3+(-4)=-7$;
- ✓ збільшується, якщо від'ємник є від'ємним:
 $5-3=2$, або $-5-(-7)=-5+7=2$;
- ✓ не змінюється, якщо від'ємник дорівнює 0:
 $3-0=3$, або $-3-0=-3$.

Правила розкриття дужок

Якщо до числа a додати суму чисел b і c . Можна спочатку до a додати b , а потім до отриманого результату додати c : $a + (b + c) = a + b + c$.

Таке перетворення виразу називають **розкриттям дужок**

Приклад 1. Розкрити дужки у виразі $a + (b - c)$

Розв'язування. $a + (b - c) = a + (b + (-c)) = a + b + (-c) = a + b - c$

Приклад 2. Розкрити дужки у виразі $a + (-b - c)$

Розв'язування. $a + (-b - c) = a + ((-b) + (-c)) = a + (-b) + (-c) = a - b - c$

Правило розкриття дужок, перед якими стоїть знак «+»:

Вираз $a + b - c$ можна отримати з виразу $a + (b - c)$, а вираз $a - b - c$ з виразу $a + (-b - c)$, якщо не писати дужки та знак «+» та записати всі доданки, які були в дужках, зі своїми знаками.

Щоб розкрити дужки, перед якими стоїть знак «+», потрібно не писати дужки і знак «+», що стоїть перед ними, та записати всі доданки зі своїми знаками.

Приклад. Розкрити дужки і знайти значення виразу $5,2 + (-7,2 + 3)$.

Розв'язання. $5,2 + (-7,2 + 3) = 5,2 - 7,2 + 3 = 1$

Правило розкриття дужок, перед якими стоїть знак «-»:

Згадаємо й запишемо правило віднімання від числа a суми чисел b і c : $a - (b + c) = a - b - c$.

Ми записали вираз $a - (b + c)$ без дужок.

Приклад. Розкрити дужки у виразі $a - (b - c)$
Розв'язування.

$$a - (b - c) = a - (b + (-c)) = a - b - (-c) = a - b + c$$

Щоб розкрити дужки, перед якими стоїть знак «—», потрібно не писати дужки і знак «—», що стоїть перед ними, та записати всі доданки з протилежними знаками.

Приклад 1. Розкрити дужки і знайти значення виразу:

$$-4,9 - (5,2 - 8,1).$$

Розв'язання. $4,9 - (5,2 - 8,1) = -4,9 - 5,2 + 8,1 = -10,1 + 8,1 = -2$

Приклад 2. Розкрити дужки і знайти значення виразу:

$$(x - 9) - (x + 8).$$

Розв'язання. $(x - 9) - (x + 8) = x - 9 - x - 8 = x + (-x) + (-9 + (-8)) = 0 + (-17) = -17$

Класна робота

(Усно). Обчисли:

1) $0 - 13,4 =$

2) $-1,4 - 1,2 =$

3) $10,2 - (-4,9) =$

4) $0 - (-99,4) =$

5) $-8 - (-8) =$

6) $-5,3 - 3,7 =$

7) $-2,8 - (-5,2) =$

8) $0 - (-0,08) =$

Завдання № 1

Виконай додавання:

1) $-2 + (-7)$;   2) $-3,1 + (-4,5)$.

Відповідь: 1) -9 ; 2) $-7,6$.

Завдання № 2

Знайди значення суми:

1) $-5 + 3$;   2) $7,1 + (-3,2)$.

Відповідь: 1) -2 ; 2) $3,9$.

Завдання № 3

Виконай віднімання:

- 1) $4 - 7$;   2) $5,2 - (-4,7)$.

Відповідь: 1) -3 ; 2) $9,9$.

Завдання № 4

Виконай дії:

$$1) -\frac{11}{36} + \left(-\frac{17}{24}\right); \quad 2) \frac{7}{10} + \left(-\frac{13}{15}\right);$$

$$3) -\frac{2}{9} - \frac{5}{18}; \quad 4) -\frac{1}{3} - \left(-\frac{5}{6}\right).$$

Відповідь: 1) $-1\frac{1}{72}$; 2) $-\frac{1}{6}$; 3) $-\frac{1}{2}$; 4) $\frac{1}{2}$.

Завдання № 5

Виконай додавання зручним способом:

$$-2,1 + 4,7 + (-3,8) + 2,1 + (-7,3) + 4,9 + (-2,8).$$

Відповідь: -4,3.

Завдання № 6

Розкрий дужки й знайди значення виразу:

1) $4,1 - (5,9 - 0,8)$;

2) $-4,7 + (-5,7 + 1,9)$.

Відповідь: 1) -1; 2) -8,5.

Завдання № 7

Спрости вираз $-(a + 9) + (m - 7) - (n - a)$ і знайди його значення, якщо $a = 2\frac{1}{3}$; $m = 38$; $n = 22$.

Відповідь: 0.

Завдання № 8

Розв'яжи рівняння, спростивши спочатку вираз у його лівій частині: $4,9 - (x - 5,1) = -13,2$.

Відповідь: $x = 23,2$.

Завдання № 9

Знайди суму, доданками якої є числа:
обернене й протилежне до числа 6,5.

Відповідь: $-6\frac{9}{26}$.

Завдання

Розв'яжіть рівняння:

$$1) |x| + 3 = 8;$$

$$2) |x| - 1,3 = 1,2;$$

$$3) |x| - 0,8 = -0,1.$$

Розв'язання:

$$|x| + 3 = 8;$$

$$|x| = 8 - 3;$$

$$|x| = 5;$$

$$x = 5 \text{ або } x = -5;$$

$$|x| - 1,3 = 1,2;$$

$$|x| = 1,2 + 1,3;$$

$$|x| = 2,5;$$

$$x = 2,5 \text{ або } x = -2,5;$$

$$|x| - 0,8 = -0,1;$$

$$|x| = 0,8 - 0,1;$$

$$|x| = 0,7;$$

$$x = 0,7 \text{ або } x = -0,7.$$

Завдання

Розв'язання:

Приймемо загальну кількість вареників за одиницю. Тоді за 1 год разом наліплять $1 : 1\frac{2}{3} = \frac{3}{5}$ частин вареників, а Григорій сам – $1 : 1\frac{3}{4} = \frac{4}{15}$ частини. Тоді за 1 год Ольга сама наліпить $\frac{3}{5} - \frac{4}{15} = \frac{5}{15} = \frac{1}{3}$ частину вареників. Тоді самотійно Ольга наліпить усі вареники за $1 : \frac{1}{3} = 3$ год. Отже, Григорію потрібно на $3\frac{3}{4} - 3 = \frac{3}{4}$ год більше для ліплення вареників, ніж Ользі.

Відповідь: на $\frac{3}{4}$ год.

Завдання

За час, потрібний бабусі, щоб зв'язати 6 шкарпеток, Іринка встигає зв'язати $\frac{2}{3}$ шкарпетки. Скільки шкарпеток устигне зв'язати бабуся за час, потрібний Іринці, щоб зв'язати одну шкарпетку?

Розв'язання:

$\frac{1}{3}$ шкарпетки Іринка зв'язує за час, за який бабуся зв'язує 3 шкарпетки.
Отже, цілу шкарпетку Іринка зв'язує за час, за який бабуся зв'язує $3 \cdot 3$
= 9 шкарпеток.

1. Які числа є протилежними?
2. Як скласти два числа с різними знаками?
3. Як скласти два від'ємні числа?
4. Чому дорівнює сума двох протилежних чисел?
5. Чому дорівнює сума двох чисел, якщо одне із них дорівнює 0?

**Опрацюй підручник
сторінки 49-80.
Виконай завдання
№ 1182.**

